

historikere, ikke mindst Frédéric Mauro. De liberale protestantiske historikeres (Whiteway, Danvers) fremstilling af den portugisiske ekspansion som en præstedomineret autoritær magtudfoldelse, der brændte sig selv op få år efter de første blodige triumfer, tog intet hensyn til det arbejde, der udførtes af de emigrerede portugisere, og fik imperiets seje overlevende til at tage sig højst gædefuld ud. Takket være arbejder som det foreliggende begynder vi nu at kunne sætte den portugisiske ekspansion ind i sin rette sammenhæng.

NIELS STEENSGAARD

MICHAEL ROBERTS: *On Aristocratic Constitutionalism in Swedish History 1520-1720. The Creighton Lecture in History 1965.* University of London, The Athlone Press, 1966. iv + 45 s. 7 sh. 6 d.

Den største ikke-svenske kender af Sveriges historie i det 17. årh., professor i Belfast Michael Roberts (*»Gustavus Adolphus«* I-II, 1953-59) har med denne lille afhandling vovet sig ind på et sprængstoffyldt emne. Thi få andre spørgsmål har i den grad delt de svenske historikere som problemet om forholdet mellem aristokrati og kongemagt i den svenske stormagtstid.

Debatten indledtes med polemikken mellem Anders Fryxell og Erik Gustaf Geijer i 1845, hvor Geijer, der fulgte traditionen fra tiden efter 1772 med fremhævelsen af den stærke kongemagt og nedvurderingen af adelen, blev skarpt angrebet af Fryxell, der understregede adelens betydning som værnere af det svenske folks frihed mod de magt-stræbende konger.

Diskussionen fortsattes i det 20. årh., og problemstillingen ændredes efterhånden til spørgsmålet om, hvorvidt man skal betragte udviklingen under den første del af stormagtstiden som værende »dualistisk« altså domineret af striden mellem kongemagt og aristokrati (Fr. Lagerroth, Curt Weibull, Carl Arvid Hessler, Sven A. Nilsson, Erik Lönnroth) eller om det tværtimod var samarbejdet mellem disse, der var det karakteristiske for perioden (Harald Hjärne, B. Boëthius, Nils Ahnlund, K.-G. Hildebrand). Selv i de seneste år er debatten fortsat, således kom i 1962 tre disputatser med tilknytning til emnet (Åke Hermansson, Nils Runby, Kerstin Strömberg-Back) og i 1966 endnu en (Ulf Sjödel). De sidste undersøgelser retter sig især mod idéhistoriske og social-økonomiske spørgsmål, og resultatet synes at være, at den traditionelle dualistiske opfattelse må opgives, og at problemerne er for komplicerede til, at de kan klemmes ind i et simpelt skema.

Roberts går nærmest et skridt tilbage i diskussionen, idet han tager sit udgangspunkt i en konstatering af, at der fandt en indre magtkamp sted mellem kongemagt og rådsadel, hvor den sidste søgte at sætte faste grænser for kongens magtområde, af Roberts betegnet som et konstitutionelt program. I modsætning til de svenske idéhistoriske og statsretslige arbejder vil Roberts undersøge, hvilke praktiske virkninger denne aristokratiske konstitutionalisme havde, og hvordan dens bestræbelser for at sikre den enkeltes frihed faldt ud.

Han beskriver forholdene under de ældre Vasa-konger som en alliance mellem kongemagten og folket, repræsenteret ved rigsdagens lavere stænder, og

rettet mod adelen og især mod rigsrådsadelen. Først ved Karl 9.s død fik rigsrådet stor indflydelse og dets leder, Axel Oxenstierna, kunne skrive Gustav Adolf en streng håndfæstning. Men så snart kongen havde tiltrådt regeringen, synes dualismen at være ændret til et intimt samarbejde mellem konge og rigsråd. Ved Gustav Adolfs død brød striden frem igen, og i regeringsformen 1634 nåede rådskonstitutionalismen sit klimaks.

Roberts fremhæver, at mod midten af det 17. årh. identificerede aristokratiet sig i stigende grad med kronens interesser. Det kom derved i modsætning til den lavere adel, og den konstitutionelle opposition flyttedes over til rigsdagen. Denne støttede derfor Karl 11.s store godsreduktion i 1680, og rigsrådet tabte efterhånden sin magt og gled over til reelt kun at være kongens råd.

Roberts konkluderer, at det snarere var Fryxell end Geijer, der havde ret. Aristokratiet var i højere grad end kongemagten bevidst forkæmper for det svenske folks konstitutionelle frihed. Men aristokratiet formåede kun at gøre sig gældende som politisk faktor af udslagsgivende betydning i de tilfælde, hvor kongen var mindreårig. Forfatteren må dog indrømme, at den personlige frihed rent faktisk blev sikret af kongerne i samme omfang som adelen ville have formået at gøre det, kongelige overgreb var i virkeligheden yderst sjældne.

KARL-ERIK FRANDSEN

KRISTEN VALKNER: Paulus Helic og Christiern II. Karmeliterkollegiets opløsning. Institutt for Kirkehistorie, Universitetet i Oslo, publikasjon nr. 2. Oslo, Universitetsforlaget, 1963. 142 s. 14,50 no. kr.

Professor Valkners bog falder i to afdelinger. Første del bringer en detaljeret undersøgelse af forholdet mellem Poul Helgesen og Christian II og deres syn på Luther. Bogens andet afsnit er helliget en analyse af de begivenheder, som førte til opløsningen af karmeliternes studiehus i København i 1529. Det har navnlig været Valkners mål at tage de problemer op til ny undersøgelse, som J. Oskar Andersen efter forf.s mening enten efterlod uløste eller gav en utilfredsstillende løsning på. I det følgende er opgaven begrænset til en vurdering af bogens nye resultater, navnlig de vigtigste af disse.

Kristen Valkner forsøger at løse det vanskelige – måske uløselige – problem, hvad det var for en bog, Christian II i 1520 bad Poul Helgesen oversætte til dansk. Hidtil har der været peget på Machiavellis *Fyrsten* og et skrift til agitatorisk brug i Sverige. Efter forf.s mening kan det nu fastslås, at den ukendte bog var Luthers *An den christlichen Adel*, men bevisførelsen herfor er mildt sagt svag. Således finder Valkner frem til, at bogen må have været tysksproget: »Også om bokens språkform gir forordet [til »En kristen Fyrstes Undervisning«] et vink, idet Paulus Helic etter sin forklaring av hvorfor han har valgt å oversette Erasmus' bok, tilføyer: *Ffor sodan sag haffiwer jeg wdset samme bog, oc icke met myndre arbeyde en hwn war poo latine dictid*. Den andre boken var altså ikke skrevet på latin, men på et for Paulus Helic lettere språk. Det kan vanskelig være annet enn tysk« (s. 17). Af en bemærkning i forordet, som alene angår Erasmus' bog, drages en slutning om den ukendte bog! Tror man ikke sine egne